

COVID-19 SALGINININ KÜRESEL DÜZEYDE İNCELENMESİ: EKONOMİK ETKİLER VE VERGİSEL ÖNLEMLER

Ayşegül Bilgiç Ulun*

Gönderim Tarihi: 30.04.2020

Kabul Tarihi: 06.07.2020

Özet

Bu çalışmanın amacı Covid-19 salgınının küresel düzeyde ülke ekonomileri üzerindeki etkilerini belirlemek ve koronavirüs salgınının etkilerinin yüksek düzeyde görüldüğü seçilen ülkelerdeki vergisel önlemleri değerlendirmektir. Çalışmada derleme yöntemiyle ülkelerdeki olası ekonomik etkiler ve vergisel düzenlemeler belirlenmiştir. Çalışmada Covid-19 salgınının ortaya çıkışı, salgından en çok etkilenen ülkelerdeki çeşitli istatistikler kullanılarak ülkelerin yaşadıkları nüfus kayıpları belirlenmiştir. Covid-19 salgınının ekonomik etkileri incelendiğinde toplam harcamaların azalacağı, tüketim alışkanlıklarının değişeceği, ülkelerin durgunluk yaşayacağı öngörülmektedir. Toplam harcama kalemlerinden yalnızca transfer harcamalarının artacağı öngörülmektedir. Vergisel düzenlemeler açısından ise incelenen ülkeler özelinde katma değer vergisi ve kurumlar vergisinde düzenlemeler yapıldığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Covid-19, Salgın, Küresel Ekonomik Etkiler, Vergisel Düzenlemeler

Jel Sınıflandırması: H20, H41

A GLOBAL LEVEL INVESTIGATION OF CORONAVIRUS PANDEMIC: ECONOMIC EFFECTS AND TAXATIVE MEASURES

The aim of this study is to determine the effects of Covid-19 pandemic on country economies at global level and to evaluate the tax measures in selected countries where the effects of coronavirus epidemic are seen at a high level. In the study, possible economic effects and tax regulations in countries have been determined by compilation method. In the study, the emergence of Covid-19 epidemic and the population losses experienced by the countries were determined by using various statistics in the most affected countries. When the economic effects of Covid-19 epidemic are examined, it is predicted that total expenditures will decrease, consumption habits will change, and countries will experience stagnation. Of the total expenditure items, only transfer expenditures are expected to increase. In terms of tax regulations, it has been observed that there are regulations on value added tax and corporate tax for the countries studied.

Keywords: Covid-19, Pandemic Global Economic Effects, Tax Regulations

Jel Classification: H20, H41

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Maliye Anabilim Dalı, aysegul.bilgic@hbv.edu.tr

1. Giriş

Küresel kamusal mallar, tüm dünya genelinde tüketiminden kimsenin dışlanamadığı, fiyatlandırılmayan, tüketiminde rakibi olmayan ve küresel düzeyde etkileri olan mal ve hizmetler olarak tanımlanmaktadır. Küresel bir kamusal mal olarak tanımlanan sağlıkta tanımda saydığımız etkileri içeren ve küreselleşme olgusunun etkisini artırması ile birlikte tüm toplumları ve devletleri etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar özellikle dünya üzerindeki sınırların kalkması, ulaşım imkânlarının gelişmesi sebebiyle bugün dünya üzerindeki her yere gitme imkânına sahiptirler. Bu durum avantajlı olmasının yanında çeşitli olumsuzlukları da barındırmaktadır. Sirkülasyonun fazla olması ve artan dünya nüfusu sebebiyle özellikle çevre koşullarının bozulması, ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerin varlığı, nükleer denemeler gibi doğanın tahribiyle sonuçlanan gelişmişlik durumunun yarattığı ortam yeni virüslerin ortaya çıkmasına; tedavisi ve ilacı olmayan hastalıkların çoğalmasına sebep olmaktadır.

Küresel düzeyde sağlık açısından ciddi sıkıntıları olan koronavirüs salgını ekonomik ve mali açıdan da ülkeler üzerinde çeşitli sorunlara neden olacaktır. Özellikle çeşitli sektörlerde üretimlerin durması, fabrikaların kapanması, özel sektör hizmetlerinin durması ve özellikle bu sektörlerde çalışan insanların işsiz kalması ekonominin hem tüketim kanalını hem de üretim kanalını durma noktasına getirmiştir. Bu sürecin etkisi kısa dönemde borçlanma, bankalardan sağlanan kredi imkânları, devletlerin transfer ödemeleri ve vergisel düzenlemelerle atılmaya çalışılsa da uzun dönem makroekonomik etkiler daha ciddi boyutta olacağı beklenmektedir. Bu sebeple çalışmanın amacı küresel Covid-19 salgınının ekonomik etkileri ve salgının etkilerini azaltmak için çeşitli ülkelerde ve Türkiye’de gerçekleşen vergisel düzenlemeler incelenecektir.

Çalışmanın birinci kısmında küresel kamusal mallar kavramı ve özellikleri açıklanacak, küresel kamusal malların sınıflandırılması ve küresel kamusal mal olarak sağlık kavramı anlatılacaktır. Çalışmanın ikinci kısmında küresel Covid-19 salgınının ortaya çıkışı, salgının küresel olumsuz ekonomik etkileri ve seçilen ülkelere virüsün etkilerini azaltmak için yapılan vergisel düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde salgının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri ve Türkiye’de yapılan vergisel düzenlemeler açıklanacaktır. Sonuç bölümünde konu ile ilgili çıkarımlar ve öneriler belirtilecektir.

2. Küresel Kamusal Mallar

Küreselleşmenin artmasıyla birlikte geçmişte sadece ülkelerin kendilerini ilgilendiren çeşitli mal ve hizmetler sınırlar ötesi bir hal almıştır. Sağlık, eğitim, savunma gibi kamusal mallar, ülkeler arasında mobil hale gelmiş, etkileri küresel düzeylerde incelenmeye başlamıştır.

2.1. Kamusal Mal Kavramı ve Özellikleri

Tam kamusal mal ve hizmetler devlet tarafından üretilmezse başka türlü üretilemeyecek mal ve hizmetler olup, bu tür mal ve hizmetlere kolektif mal ve hizmetler de denilmektedir ve bu mallar fiyatlandırılmayan, pazarlanamayan, bölünemeyen ve tüketiminden kimsenin dışlanamadığı mallardır(Akdoğan, 2019: 41).

İdeal bir kamu malının iki ana özelliği bulunmaktadır: birinci özellik tüketiminde rekabetçi değildir yani faydacılık ilkesi çalışmaz ve ikinci olarak tüketiminden kimse dışlanamaz (Kaul, Grunberg, ve Stern, 1999: 3). Kamusal malların bir diğer belirleyici özelliği ise tamamıyla kamu yararı kavramının düşünülerek üretilmesi ve pazarlanmasından ileri gelmektedir.

2.2. Küresel Kamusal Malların Tanımı ve Sınıflandırılması

1980’lerin sonlarına doğru doğu batı bölünmesinin ortadan kalkması ve küreselleşme olgusunun hız kazanmasına rağmen bir malın küresel kamusal mal olarak nitelendirilmesi kolay değildir. Bu tanımlamanın yapılabilmesi için dünya nüfusunun; ülkelere, sosyo-ekonomik gruplara ve nesillere bölünmesi konusunun değerlendirilmesi gerekmektedir (Kaul ve diğerleri, 1999: 10). Tanımlama

sorunu olması ve hangi malların küresel kamu malı olarak kabul edileceği sorunsalı uluslararası kuruluşların bu konuda çalışmalar yapmaya başlamasına neden olmuştur. Ekonomik bir kavram olarak, kamu malları 1950'lerde Paul A. Samuelson tarafından bir refah devleti bağlamında yeniden keşfedildi ve bu kavram yaklaşık 50 yıl sonra Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından küresel bağlamda yeniden tanımlandı (Andersen ve Lindsnæs, 2007: 17).

1990'lı yıllarda iktisat yazınına giren Küresel Kamusal Mallar kavramı, geleneksel kamu malı tanımında yer alan iki özelliği (tüketimde rakip olmama, faydadan dışlanamama) barındırmakla birlikte, bir takım farklılıkları da içermektedir (Akyol ve Varlık, 2010: 143). Küresel kamusal mallar dünyanın genelinde tüketiminde rakibi olmayan, dışlanamayan, fiyatlandırılmayan, herkesin kullanımına sunulan ve küresel düzeyde etkileri olan mallar olarak tanımlanmaktadır (Sandler, 1998: 222). Sera gazı emisyonunun azaltılması, ozon tabakasının delinmesinin önlenmesi, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, finansal istikrar, barış, güvenlik gibi örnekler küresel kamusal mal olarak belirlenebilir (Akyol ve Varlık, 2010: 144).

Küresel kamusal mallar geleneksel ve sonradan ortaya çıkan küresel kamusal mallar, sektörel (fonksiyonel) sınıflandırma, oluşan faydanın türüne göre sınıflandırma ve kamusalılık derecesine göre sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Yalçın, 2009). Morrissey, Te Velde ve Hewitt küresel kamusal malları sektörel sınıflandırmaya tabi tutarak; çevre, sağlık, bilgi, barış/güvenlik ve yönetim olarak beş grupta tanımlamışlardır (Dedebek, 2017: 22).

2.3. Küresel Kamu Malı Olarak Sağlık

Kamusal mal ayrımı yapılırken yarı kamusal mal olarak nitelendiren sağlık hizmetleri küreselleşme olgusunun gelişmesiyle birlikte küresel boyutta kamusal mal olarak nitelendirilmiştir. Küreselleşme sürecinin bir uzantısı olarak ülkeler arasındaki ticari faaliyetlerin artması ve ulaştırma alanında yaşanan ilerlemeler, bulaşıcı hastalıkların yayılma hızının da aynı oranda artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla sağlık, özellikle bulaşıcı hastalıkların ortadan kaldırılması ve kontrolü faaliyetleri bağlamında bir küresel kamu malı olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2006).

Tarihi süreçte, kolera, veba, sıtma salgınları ve cüzzam, AIDS binlerce insanın ölmesine yol açmış ve küresel sağlık mal ve hizmetinin etkin düzeyde sunulmaması, yakın zamanlarda ortaya çıkan salgınları ortaya çıkarmıştır. Örneğin 1991 yılında Peru'da kolera, 1994 yılında Hindistan ve 1995 yılında Şili'de veba, 1996 yılında Zaire ve Gabon'da ebola, 1998 yılında Hong Kong ve Çin'de Asya gribi örnekleri, salgınların çoğunun (kötü çevre şartlarının da etkisi ile) çoğunlukla az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkıp yayıldığını göstermektedir. Bu da, bu tür dışsallıkların azaltılması için uluslararası ölçekte çözüm aranmasını ve kaynak tahsisini gerekli kılmaktadır (Mutlu, 2006). Günümüzde yaşanan Covid-19 salgını da geçmişte yaşanan örneklere benzer şekilde sağlık hizmetlerinin ülkeler düzeyindeki aksaklıklarını tekrardan gözler önüne sermektedir.

Özellikle küresel düzeyde ulaşım hizmetlerinin yaygınlaşması küresel salgınların da çok kısa bir zamanda yer değiştirmesine neden olmaktadır. Küresel çevresel değişimler, ülkelerin gerçekleştirdikleri nükleer denemeler de bu tarz virüslerin artması ve küresel düzeyde sağlık hizmetlerinin aksamasına neden olmaktadır.

3. Küresel Koronavirüs Salgını

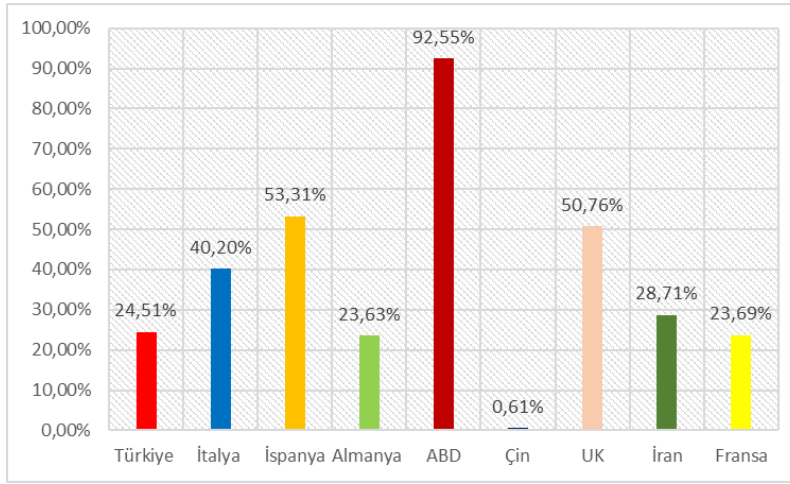
3.1. Koronavirüs Nedir ve Nasıl Ortaya Çıkmıştır?

Koronavirüsler (CoV), soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Ağır Akut Solunum Sendromu (Severe Acute Respiratory Syndrome, SARS-CoV) gibi daha ciddi hastalıklara kadar çeşitli hastalıklara neden olan büyük bir virüs ailesidir. SARS-CoV, 21. yüzyılın ilk uluslararası sağlık acil durumu olarak 2003 yılında ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 10 yıl sonra Koronavirüs ailesinden, daha önce insan ya da hayvanlarda varlığı gösterilmemiş olan MERS-CoV Eylül 2012'de ilk defa insanlarda Suudi Arabistan'da tanımlanmış; ancak daha sonra aslında ilk

vakaların Nisan 2012’de Ürdün Zarqa’daki bir hastanede görüldüğü ortaya çıkmıştır (Covid-19 Rehberi, 2020: 2).

Covid-19, diğer iki koronavirüsten farklıdır, çünkü hastalık çeşitliliği geniştir ve vakaların yaklaşık yüzde 80’inde hafif bir enfeksiyona yol açar. Hastalığı taşıyan ve belirti göstermeyen birçok insan, virüsün kontrolünü daha da zorlaştırabilir (Newey ve Gulland, 2020). Bu salgın, Aralık 2019’da Çin’in Hubei eyaletindeki Wuhan şehrinde tetiklendi ve dünyaya yayılmaya devam ediyor (McKibbin ve Fernando, 2020: 3). Son iki hafta içinde Çin dışındaki Covid-19 vakalarının sayısı 13 kat ve etkilenen ülke sayısı üç kat arttı (WHO, 2020). Dünya Sağlık Örgütü, hastalığın uluslararası boyuttaki önemini tespit etmek için öncelikle halk sağlığı acil durumu ilan etmiş; sonrasında ise hastalığın küresel boyutta ciddi bir tehlike haline gelmesiyle birlikte hastalığı salgın (pandemi) olarak ilan edilmiştir.

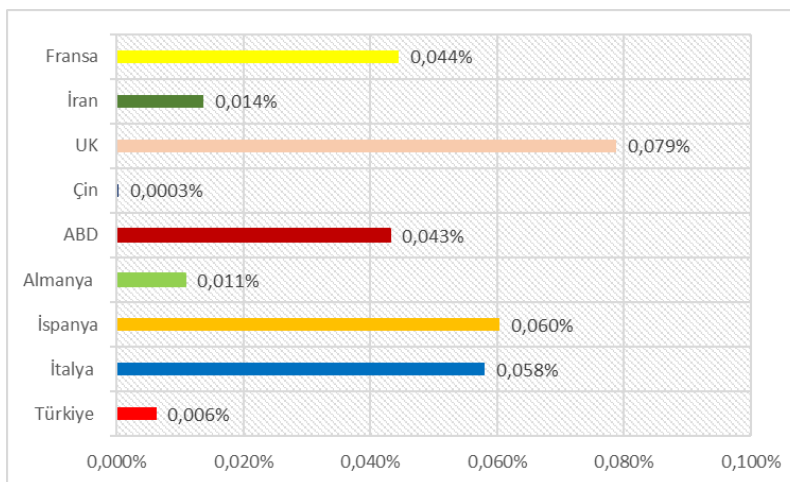
Şekil 1: Seçilen Ülkelerin Covid-19 Toplam Vaka Sayılarının Nüfuslarına Oranı

Kaynak: WHO, Temmuz 2020 verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Şekil 1’de seçilen ülkelerin Covid-19 toplam vakaların ülkelerin nüfuslarına oranı güncel değerler üzerinden verilmiştir. Buna göre nüfusuna göre en yüksek vaka sayısı ABD’de görülmektedir. Bu istatistikten çıkan sonuca göre ABD’de hastalığın yayılma oranı diğer ülkelere göre daha fazla olmuştur. Bu şekilde dikkat çeken bir diğer istatistik ise Çin’e aittir. İlk vakanın Çin’de çıkmasına rağmen nüfusuna göre en az vaka sayısı burada görülmektedir. Çin virüsün yayılma hızını kontrol etme konusunda diğer ülkelere kıyasla daha başarılı olmuştur.

Şekil 2: Seçilen Ülkelerin Covid-19’dan Ölüm Oranlarının Ülkelerin Nüfuslarına Oranı

Kaynak: WHO, Temmuz 2020 verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Şekil 2’de ise seçilen ülkelerdeki güncel ölüm sayılarının nüfuslarına oranı yüzde olarak verilmiştir. Buna göre hesaplanan oran tüm ülkeler için yüzde 1’in altındadır. Ancak bu istatistikte de en yüksek oran İngiltere’ye aittir. Bu şekillerden çıkan genel sonuçlara göre sosyal mesafe kuralına dikkat eden ülkelerde vaka sayıları ve ölüm oranları diğer ülkelere göre daha düşüktür. Özellikle virüsün ilk ortaya çıktığı dönemlerde virüsün yayılma hızını kontrol etmemeyi seçen, İngiltere, İtalya, İspanya gibi ülkelerde vaka sayılarının yüksek; sosyal izolasyona dikkat eden Almanya, Türkiye, Çin gibi ülkelerde ise vaka sayılarının ve ölüm oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir.

3.2. Koronavirüs Salgınının Ekonomik Etkileri

Yeni koronavirüs salgını, teknik terimiyle Covid-19, insanların tüketim alışkanlıklarında ve psikolojik algılarında geriye dönülmez değişikliklere sebep olacak küresel bir salgındır. Bir noktada hayatın eski akışına dönemeyeceği kaçınılmaz olarak bilinmektedir ancak insanların yaşadığı bu travmatik dönem etkilerini dönülmez olarak insanların yaşayışının içinde bırakacaktır. Özellikle harcama alışkanlıklarının ve ihtiyaç algısının köklü bir biçimde değişeceği ve buna ek olarak çalışma sisteminin de dönüşeceği bu sürecin gidişatından anlaşılmaktadır.

Koronavirüs (Covid-19) salgını hâlihazırda birçok ülkede büyük bir sağlık krizine ve küresel ekonomide büyük aksamalara yol açmıştır. Yine de durumun önümüzdeki haftalarda ve aylarda daha da kötüleşmesi muhtemeldir ve salgından kaynaklanan ekonomik serpinti son on yılların en büyük şoklarından birini temsil edebilir (UNIDO, 2020).

UNIDO’nun verileri, Covid-19 krizinin başlamasından önceki genel ekonomik yavaşlamayı gösteren üretim artışında istikrarlı bir düşüş olduğunu göstermektedir. Dünya genelinde imalat sanayi üretimi büyüme oranı %1’in altına düşmüş ve 2019’un dördüncü çeyreğinde yüzde 0,7 olarak kalmıştır. 2019’un dördüncü çeyreğinde, sadece üç sanayi tüm ülke gruplarında yıllık bazda pozitif bir büyüme kaydetmiştir. Bunlar temel eczacılık ürünleri, içecekler ve gıda ürünleridir. Bu üç endüstrinin temel tüketim mallarını temsil etmesine ve önümüzdeki aylarda iyi performans göstermeye devam etmesine rağmen, diğer imalat sanayilerinin koronavirüs salgını ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik etkiler nedeniyle ciddi bir darbe alması beklenmektedir. Sonuç olarak, dünya GSYH büyümesinin önümüzdeki aylarda azalması beklenmektedir (UNIDO, 2020).

Küresel ekonominin üç kanadının kesintiye uğrayacağı öngörülmektedir. Bunlar; talep, arz ve finansdır. Talep tarafında, düşük gelir ve bulaşma korkusu kombinasyonu daha düşük özel harcama ile sonuçlanacaktır. Bu dinamik seyahat ve turizm gibi yoğun şekilde etkilenen sektörlerde açıkça görülebilir. Virüsün yayılmasını yavaşlatmak için, ülkeler seyahat kısıtlamaları koydu, bu da birçok insanın tatil veya iş gezileri için uçuş satın alamayacağı anlamına gelmektedir. Tüketici talebindeki bu azalma, havayolu şirketlerinin planlanan geliri kaybetmelerine neden olur, yani daha sonra yaptıkları uçuş sayısını azaltarak masraflarını azaltmaları gerekecektir. Devlet yardımı olmadan, sonunda havayollarının maliyetleri daha da azaltmak için işten çıkarma personelini de azaltması gerekecektir (Duffin, 2020).

Bu etkilerin bir kısmı devlet harcamalarındaki artışla dengelenebilse de COVID-19 şokunun net talep etkisinin kısa vadede negatif olması beklenmektedir (UNIDO, 2020). Bazı iş yerlerinin faaliyetleri durdurulunca, doğal olarak bu iş yerlerine girdi sağlayan sektörlerin de üretiminde düşüş olacak ve böylelikle sektörlerde daralma ve istihdam kaybı yaşanacaktır. Yaşanan istihdam kaybı çalışanların gelirlerinin düşmesine ve hatta hiç gelir elde etmemelerine sebep olacaktır ve bunun sonucu olarak tüketime olan talep azalacak ve ekonomiler resesyona gireceklerdir (Taymaz, 2020).

Dünya genelinde tüketici davranışı temelde değişmekte ve akıllardaki soru şuna dönüşmektedir: “eski davranışlar geri dönecek mi?” genel kanı ise artık bunun mümkün olamayacağı yönündedir. Bunun dışındaki bir diğer değişiklik ise çevrimiçi çalışmaya doğru evrilmenin hızla gerçekleşmesidir (Sneider ve Singhal, 2020). Özellikle son yıllarda “Home Office” terimiyle günlük hayata yer etmiş bu kavram artık olağan hayatın bir parçası haline gelmektedir.

Bu sayılan olumsuzluklar dışında toplumun yoksul kesimi sağlık hizmetlerinden yararlanamayacaktır. Özellikle hiçbir sosyal güvencesi olmayan ev kadınları, engelliler gibi toplumun ezilen kesimi hem gelir açısından hem de sosyal olanaklar açısından dışlanan gruplar olacaktır.

Spesifik olarak ülkeler açısından değerlendirildiğinde kuşkusuz salgının başladığı ilk ülke olan Çin ekonomik etkilerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Çin, yıkıcı koronavirüsün (Covid-19) patlak vermesinden ciddi şekilde etkilenmektedir. Çin imalat ve hizmet sektörleri şubat ayında düşüş kaydetmiştir ancak otomobil satışları %80'lik rekor bir azalış göstermiş ve Çin ihracatı Ocak ve Şubat aylarında % 17.2 düşmüştür (Musmar, 2020). Resmi veriler, Çin ekonomik faaliyetlerinde gayri resmi barometrelerle belirtildiği şekliyle yaygın bir yavaşlama olduğunu doğrulamaktadır ve diğer ülkelerden gelen talep virüsün kendi sınırları içinde yayılmasıyla başa çıkmaya çalışırken düşmeye devam ettiği için Çin'in ekonomik iyileşmesi zor olacaktır (Musmar, 2020).

ABD ve Çin arasında imzalan ticaret anlaşması olan ticaret müzakerelerinin ikinci aşamasının erteleneceği endişesi, bu durumun Washington-Pekin ilişkileri üzerinde olumsuz bir etkisi olacağı ve küresel düzeyde etkileri olacağı düşünülmektedir (Avdaliani, 2020). Çin salgını kontrol altına almak için ticari faaliyetlerini askıya alma yolunu tercih etmiştir. Bu durum dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Çin'in büyüme hızını yavaşlatacak ve küresel düzeydeki ekonomileri aşağıya çekeceği ifade edilmektedir (CNBC, 2020).

İran açısından değerlendirdiğimizde İran ekonomisi ile ilgili çalışmalar yapan uzmanlar; İran hakkında güvenilir veriler elde etmenin zor olduğunu ve Rejimin, temel makroekonomik göstergeleri ve özellikle ne kadar petrol ihraç ettiğine ilişkin verileri gizlediğini söylemektedirler (Frisch, 2020). Bu sebeple İran ekonomisi hakkında dolaylı analizler yapmak gerekmektedir.

29 Mart'ta 100 İranlı akademisyen ve siyasi ve sosyal aktivistten oluşan bir grup, Hamaney'i salgının ulusal bir felaket haline getirmesinden başlıca sorumlu tutan bir mektup yayınladı; rejim görevlilerinin tıbbi tedaviye erişmesini sağlarken vatandaşların insani yardım almasını engellediğini iddia etmektedirler (Bouchnik-Chen, 2020). Bu süreçte İran'ın koronavirüs salgınına gerekli dikkati göstermediği ve bunun yerine nükleer faaliyetlerine devam ettiği yönünde görüşler bulunmaktadır ancak bu bilgilerin doğruluğunun teyide muhtaç olduğunu söylemek gerekmektedir.

Piyasa hissi yanıltıcı olabilse de durgunluk riski gerçektir. ABD ekonomisi de dâhil olmak üzere büyük ekonomilerin kırılabilirliği büyüme yavaşladıkça ve çeşitli ülkelerin açılımları şokları daha az emebildikçe arttı. Aslında, bir kırılabilirlik döneminde ABD ekonomisine çarpan dışsal bir şok, bir süredir en makul durgunluk senaryosu olmuştur (Carlsson-Szlezak, Reeves ve Swartz, 2020).

3.3. Salgından Etkilenen Bazı Ülkelerde Yapılan Vergisel Düzenlemeler

Ülkeler Covid-19 ile mücadele etmek için sosyal mesafeli tedbirleri artırırken, virüs sarmalını ve ekonomik maliyetleri azaltmak için G7 liderlerini, ülkelerin merkez bankalarını ve maliye bakanlarını ekonomik ve finansal istikrarı desteklemek için harekete geçmeye çağırmıştır. Faiz oranlarının düşürülmesinin yanı sıra, vergi indirimlerinin getirilmesi veya vergi tahsilatının geciktirilmesi ekonomiye yardımcı olacak önlemlerden bazılarıdır. Bu amaçla Almanya, Yunanistan, Fransa, İtalya, Hollanda, İspanya, Birleşik Krallık, Avusturya ve ABD' de açıklanan veya uygulanan bazı mali önlemler aşağıda incelenmektedir (Velling ve diğerleri, 2020).

3.3.1. Almanya

Diğer Avrupa ülkeleri gibi, Almanya ve ekonomisi de Covid-19'un dünyaya yayılmasından ciddi şekilde etkilenmiştir. 23 Mart 2020'de Alman hükümeti, Alman ekonomisini işletmelerin kapanmasının yol açtığı zincirleme tepkilere karşı güçlendirmek ve birçok pazar sektöründeki talebi hızla azaltmak amacıyla Alman Ekonomik Pazar İstikrar Fonu Yasası'nı (Wirtschaftsstabilisierungsfondsgesetz) kabul etmiştir. Bu fon gelir vergisi kanunundan muaf

tutulacaktır (Scheifele, 2020). Covid-19'dan doğrudan ve ciddi şekilde etkilendiklerini gösterebilen vergi mükellefleri, vergiyle ilgili aşağıdaki önlemlere başvurabilirler:

- Vergi ön ödemelerinin azaltılması: Vergi ön ödemelerinin yapılmasında sıkıntı yaşayacak vergi mükellefleri açısından kolaylık sağlamak üzere ve Alman vergi bu konuda kolaylık sağlamaları için talimat verilmesi halinde, mükellefler 31 Aralık 2020'ye kadar gelir ve kurumlar vergisi ön ödemelerinin ve ticaret vergisinin azaltılması için başvurabilirler,
- Erteleme veya ödemeler: Alman vergi idareleri, 31 Aralık 2020 tarihine kadar vergi ödemeleri için vade tarihini ertelemekte normal katı gereklilikleri uygulamamaktadır ve bu tür ertelenmiş ödemeler faizden feragat ettirilebilecektir. Vergi mükelleflerinin erteleme için neden başvurduklarını belirlemeleri gerekmektedir, ancak vergi mükellefleri nedeni belirtmedikleri durumda doğabilecek zararları ispat etmeseler de başvurular reddedilmeyecektir,
- Uygulama tedbirlerinden ve geç ödeme ek ücretlerinden feragat: 31 Aralık 2020'ye kadar vergilerin ödenmemesi sebebiyle herhangi bir uygulama tedbiri alınmayacaktır. 19 Mart 2020 ile 31 Aralık 2020 arasındaki süre için geç ödeme ek ücretlerinden feragat edilecektir. Alman vergi makamları bu önlemleri vergi mükellefi dostu bir şekilde uygulamaya söz vermişlerdir. Ayrıca, Alman hükümeti tarafından daha fazla vergi ile ilgili likidite desteğinin sağlanması beklenmektedir (Velling ve diğerleri, 2020).

3.3.2. Fransa

FRANSIZ Hükümeti, temel olarak aşağıdakilerden oluşan bir dizi istisnai önlem açıkladı:

- Doğrudan kurumlar vergisinin ödenmesi, esas olarak kurumlar vergisi ve işletme vergileri vergi mükelleflerinin talebi üzerine (herhangi bir özel koşulu yerine getirmek zorunda kalmadan ve vergi cezası ödmeden) üç ay süreyle ertelenmesi (ama bireysel gelir vergisi hariç, kaynak, KDV gibi kayıt vergileri ve dolaylı vergiler incelemeye tabi). Zaten uygun vergileri ödeyen vergi mükellefleri, üç aylık ertelemeden yararlanmak için geri ödeme talep edebilir;
- Yukarıda açıklanan koşulsuz erteleme mekanizmasıyla hafifletilemeyen kanıtlanmış finansal zorlukları yaşayan mükellefler için doğrudan vergilerden feragat etme mümkündür (Velling ve diğerleri, 2020).

Fransız vergi makamları tarafından vergi denetimleri ve vergi tahsilatı için zamanaşımı ve vergi denetimleri ve vergi kararları bağlamında vergi mükellefleri ve Fransız vergi makamları için geçerli olan bazı son tarihler askıya alınmıştır (Camatta, 2020).

Bununla birlikte, vergi beyannamelerinin dosyalanması için zaman sınırlarının bu tedbirlerden etkilenmediği açıkça belirtilmektedir; vergi beyannameleri, normal kurallarda belirtilen zaman sınırlarına göre dosyalanmalıdır. Özellikle, 31 Aralık 2019 tarihinde mali yılı sona eren şirketlerin Mayıs 2020'de kurumlar vergisi beyannamelerini sunmaları gerektiği anlamına gelmektedir (Camatta, 2020).

3.3.3. İtalya

İtalya'da vergi ödemelerini askıya alma ve çalışanlar ve işletmeler için vergi teşvikleri sağlama amacıyla 1,6 milyar Euro ayrılmıştır. Hükümet, vergi mükelleflerine yardımcı olmak için bir dizi vergi ödemesini askıya almıştır ve ekonomiyi desteklemek için vergi teşvikleri ve krediler getirmiştir. Kanun Hükmünde Kararname'de yer alan kilit tedbirler şunlardır:

- Çok sayıda vergi mükellefi için Mart ayında ödenmesi gereken vergi ve sosyal güvenlik ödemeleri askıya alınmıştır. Bunlar, tüm işletmeleri ve 2 milyon avronun altında ciroya sahip serbest meslek sahiplerinin yanı sıra acil durumun yoğun şekilde etkilediği sektörlerle ait vergi mükelleflerini (turizm, ulaşım, restoranlar ve kafeler, sinema salonları, eğlence parkları, fuar

ve etkinlik organizasyonu) içerir. Bu vergi ödemeleri devam ettirildikten sonra en fazla beş taksit halinde yapılabilir. Ayrıca, cirosu 400.000 Euro'nun altında ve çalışanı olmayan serbest meslek mükelleflerine ödenen ücret üzerinden stopaj vergileri Mart ve Nisan ayları için askıya alınmıştır.

- Vergi kontrolleri, saha denetimleri, zorlayıcı tahsilat, dava ve vergi uyum yükümlülükleri Haziran ayına kadar askıya alınmıştır. 2019 yılı için önceden doldurulmuş vergi beyannamelerini doldurmak için aracılardan başvurusu gereken bilgiler ve askıya alınmamış vergi ödemeleri gibi bazı istisnalar vardır.
- Sağlık için vergi kredisi. Sanitasyon, işçilerin korunması ve bulaşmanın kontrol altına alınması için yapılan tüm masraflar, yapılan masrafların %50'si kadar bir vergi kredisinden yararlanır (vergi mükellefi başına 20.000 Euro vergi kredisine kadar).
- Çalışanlar için özel bonus. İşyerindeki varlık günleri ile orantılı olarak 40.000 Euro'nun altındaki gelire çalışmaya devam eden tüm çalışanlara 100 Euro'luk bir bonus verilir.
- COVID-19 bağışları için vergi kredileri ve kesintileri: Bulaşmanın kontrol altına alınmasını desteklemek için nakit veya aynı tüm bağışlar şirketler için indirilebilir ve bireyler için %30 vergi kredisi oluşturur (vergi mükellefi başına 20.000 Euro'ya kadar vergi kredisi).
- Ticari kiralar için vergi kredisi: Acil durum nedeniyle kapalı olan mağaza ve küçük dükkânlara Mart ayı kirasının %60'ına eşit vergi kredisi verilir. Buna ek olarak, vergi uyumu ve KDV ödemeleri, stopaj vergileri ve sosyal güvenlik primleriyle ilgili hemen hemen her süre Mayıs veya Haziran aylarına kadar uzatıldı (www.mef.gov.it, e.t. 06.04.2020).

3.3.4. İspanya

İspanya en az 15 günlük bir süre için olağanüstü hâl ilan etti. Hükümetin temel endişelerinden biri, bu çok sınırlı ticari faaliyetten sonra ekonomide likidite sağlamaktır. Bu bağlamda, son birkaç gün içinde çeşitli vergi önlemleri onaylanmıştır. Vergi ile alınan önlemler sıralanmıştır:

- Vergi amaçlı zamanaşımı (hüküm) ve sona erme (caducidad) süreleri 18 Mart 2020'den 30 Nisan 2020'ye kadar askıya alınmıştır.
- Zaten icra sürelerinde (periodo ejecutivo) ve erteleme veya bölünmüş ödeme kararları kapsamında olan ödemeler de dâhil olmak üzere, vergi değerlendirmeleri sonucunda ödenmesi gereken ödemeler için zaman sınırı uzatılmıştır.
- Taleplere cevap verme, el koyma emirleri ve farklı vergi işlemlerinde beyanname gönderme süresi de uzatılmıştır, ancak bu durum, ekonomik-idari işlemlerde beyanname gönderme zamanını etkilemez.
- 18 Mart 2020 ile 30 Nisan 2020 tarihleri, Devlet vergi makamlarının yargılamaya başlaması gereken azami süreyi hesaplamak amacıyla dikkate alınmayacaktır (yani vergi denetimleri veya vergi cezası işlemleri).
- Ekonomik-idari ve idari temyiz başvuruları için süre 18 Mart 2020 ile 30 Nisan 2020 arasında başlatılmayacaktır.
- Kadastro Genel Müdürlüğü'nün taleplerine cevap verme süresi de uzatıldı (Velling ve diğerleri, 2020).

3.3.5. İngiltere

İngiltere'deki tüm işletmeler için KDV ödemeleri 3 ay ertelenecek; bu erteleme 20 Mart 2020'den 30 Haziran 2020'ye kadar geçerlidir. Küçük işletmeler üzerindeki yükü hafifletmek için, geçici olarak hiçbir işletme fiyatının (bir mülkün değerine göre ücretlendirilen periyodik emlak vergileri) tüm

işletme mülklerinin neredeyse yarısına ilişkin olarak ödenmemesi için önlemler açıklandı. Buna ek olarak, hala iş fiyatlarına tabi olan bazı barlar geçici 5.000 £ indirimden yararlanabilir. İngiltere vergi makamları ayrıca etkilenen işletmelere, örneğin vergi yükümlülüklerinin ertelenmesi konusunu tartışmak için özel bir yardım hattı oluşturmuştur (www.gov.uk, Erişim tarihi: 06.04.2020).

3.3.6. Amerika Birleşik Devletleri

ABD’de geçen hafta imzalanan 2 trilyon dolarlık Coronavirus Yardım, Yardım ve Ekonomik Güvenlik (CARES) Yasası, eyalet ve yerel yönetimlere yaklaşık 200 milyar dolarlık mali yardım tahsis edecek. Bu, 1. aşama yardım paketindeki eyaletlerin ve yerlilerin halk sağlığı tepkisini desteklemek için sağlanan yaklaşık 1 milyar dolar ve 2. aşama yardımında sağlanan yaklaşık 40 milyar dolarlık ek Medicaid fonlarında tahmin edilmektedir. Ancak yapılan bu destek paketleri yeterli olarak görülmemektedir (Gordon ve Auxier, 2020).

ABD hazine bakanlığı ve iç gelir servisi aşağıda sayılan vergi önlemlerini almıştır:

- Federal gelir vergisi dosyalama tarihinin otomatik olarak 15 Nisan 2020’den 15 Temmuz 2020’ye uzatıldığını duyurdu.
- Vergi mükellefleri ayrıca, 15 Nisan 2020’de 15 Temmuz 2020’ye kadar olan federal gelir vergisi ödemelerini, borçlu olunan tutardan bağımsız olarak ceza ve faiz olmadan erteleyebilirler. Bu erteleme, bireyler, tröstler ve mülkler, şirketler ve diğer kurumsal olmayan vergi dosyalarının yanı sıra serbest meslek vergisi ödeyenler dâhil tüm vergi mükellefleri için geçerlidir.
- ABD Hazine Bakanlığı, İç Gelir Servisi (IRS) ve ABD Çalışma Bakanlığı (İşçi Partisi), küçük ve orta ölçekli işverenlerin, hemen ve tamamen geri ödemeleri için tasarlanan iki yeni iade edilebilir bordro vergi kredisinden yararlanmaya başlayabileceklerini açıkladı.
- İşverenler Yasa uyarınca ücretli izin için %100 geri ödeme almaktadır. Sağlık sigortası masrafları da krediye dâhildir. İşverenler bordro vergisi borcu ile karşı karşıya kalmamaktadır. Serbest meslek sahiplerine eşdeğer bir kredi verilmektedir (www.irs.gov/newsroom, Erişim tarihi: 06.04.2020).

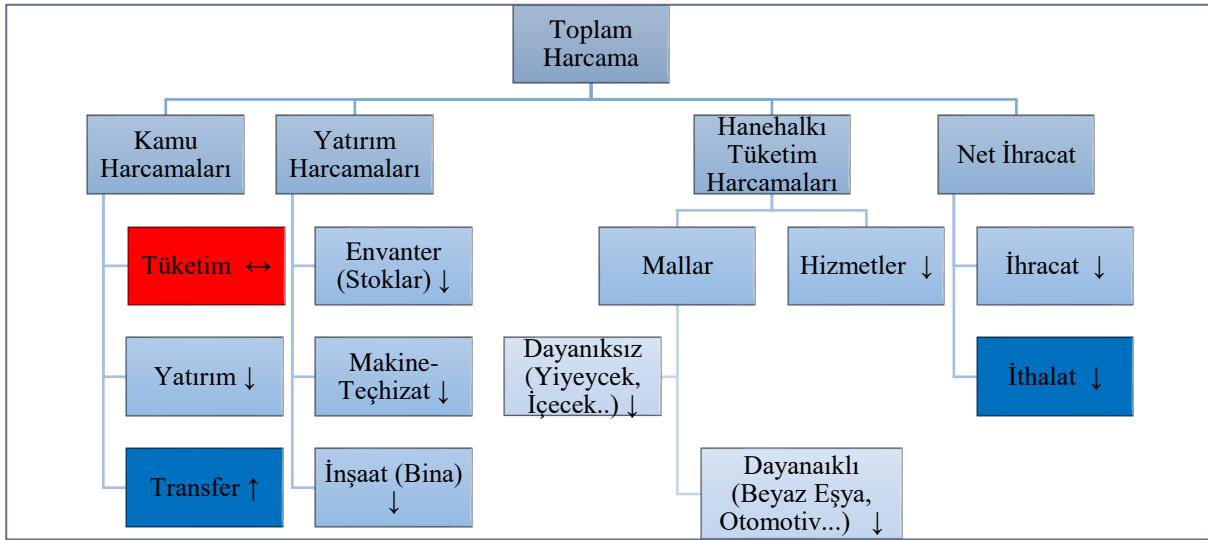
İhbar uyarınca ertelenebilecek vergi ödemelerinin tutarında herhangi bir sınırlama yoktur. Etkilenen Vergi Mükellefleri, Bildiride belirtilen federal gelir vergisi beyannamesi bitiş tarihinin ertelenmesi için Formlar 4868 veya 7004’e başvurmak zorunda değildir (Weiss, 2020).

4. Koronavirüs Salgının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Türkiye’deki Vergisel Düzenlemeler

4.1. Koronavirüs Salgının Türkiye Ekonomisine Etkileri

Koronavirüs salgını küresel düzeyde olduğu gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Türkiye ve dünya, toplumsal refahı olumsuz olarak etkileyecek eşi benzeri görülmemiş derinlikte bir ekonomik krizle yüz yüzedir. Alınan önlemlerin ekonomik açıdan ortaya çıkacak sonuçları da salgının sağlık üzerindeki etkileri kadar önemlidir (ULİSA12, 2020).

Şekil 3: Türkiye’de Toplam Harcamada Kovid-19 Kaynaklı Kısa Dönem Beklenen Makroekonomik Değişmeler

Kaynak: ULİSA12, 2020.

Şekil 3’te Koronavirüs salgını sonrası toplam harcamalarda kısa dönemde beklenen değişimler incelenmiştir. Buna göre, toplam harcamaları oluşturan kamu harcamaları, yatırım harcamaları, hanehalkı tüketim harcamaları ve net ihracat üzerindeki etkiler tahmin edilmeye çalışılmıştır. Kamu harcamalarını oluşturan tüketim harcamalarının etkisi tam olarak bilinmemektedir. Çünkü bu kalem devletin bir yıldan daha kısa süreli yaptığı harcamalar olup içinde örneğin personel maaşları gibi harcamalardır. Devlet kurumları şu an faaliyetlerine devam etmektedir ancak olağan dönem faaliyetlerinin altında bir performans gösterdikleri düşünülmektedir. Bu sebeple bu harcamaların durumu ancak yılsonu verilerine ulaşıldığında belirlenebilir. Diğer bir kamu harcaması kalemi olan transfer harcamaları ise artış gösterecektir. Bu dönemde sosyal mesafe uygulaması sebebiyle birçok özel iş yeri, alışveriş merkezleri, kafe, restoran gibi kurumlar kapatılmış ve burada çalışanların bazıları işten çıkarılmıştır. Aynı zamanda küçük ölçekli işletmelerde iflas noktasına gelmiştir. Türkiye’nin sosyal bir devlet olması sebebiyle bu tür sıkıntı yaşayan gerçek ve tüzel kişilere transfer harcaması yoluyla onların zararlarını sübvansane etmeye çalışmaktadır. Bu sebeple toplam harcama kalemleri içinde transfer harcamalarının artacağı öngörülmektedir. Bu dönemde toplam harcamalar içindeki yatırım harcamalarının hanehalkı tüketim harcamalarının ve net ihracatın da azalacağı öngörülmektedir. Ancak buradaki ithalat kalemi önemlidir. Çünkü bazı ürünlerin üretimi için ara malı ithal eden Türkiye için bu durum sorun yaratabilir.

KMPG’nin Türkiye Covid-19 anketinden çıkan sonuçlara göre; tüm sektörler Covid-19’un ekonomik etkilerini hissederken enerji, ilaç, endüstriyel üretim ve kimya sektörlerinde etkinin diğer sektörlerdeki üretimlere nazaran daha az hissedileceği öngörülmektedir. Sektörler bazında toparlanma beklentileri ülke ekonomisindeki beklentilere paralellik göstermekle beraber endüstriyel üretim, tekstil, turizm / ev dışı tüketim, enerji, inşaat ve yiyecek – içecek sektörlerinde toparlanmanın 2020 sonrasına sarkacağı öngörülmektedir. Anket katılımcılarının %88’i Türkiye ekonomisinin koronavirüs salgınından etkileneneğini düşünmektedir. Katılımcıların %65’i yüksek oranda işsizlik beklemekte ve katılımcıların %62’si bütçe açıklarının önemli ölçüde artacağını düşünmektedir (KPMG, 2020).

4.2. Türkiye’de Yapılan Vergisel Düzenlemeler

Yaşanan Covid-19 salgını sebebiyle Türkiye’de uygulanmakta olan vergilerin ödenme sürelerinde ve bazı vergilerin oranlarında değişiklik yapılmıştır. Bazı vergiler ise ileri bir tarihe ertelenmiştir. Yapılan değişiklikler maddeler halinde sıralanacaktır.

24.03 2020 tarihli 518 no'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği yayınlanmıştır. Tebliğin konusu 1.maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Vuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüs salgınından ve alınacak tedbirlerden doğrudan etkilenenler ve bu Tebliğle belirlenen mükelleflerin durumu 213 sayılı VUK'un mücbir sebep hükümlerinden faydalanmaları hakkındaki açıklamalar bu tebliğin konusunu oluşturmaktadır.

- 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 15. maddesinde mücbir sebep halinde sebepler ortadan kalkana kadar sürelerin işlemeyeceği ve Maliye Bakanlığının bölgelerde mücbir sebep ilan etmeye ve vergi ödevlerini yerine getiremeyecek olanları tespit etmeye yetkili kılındığı belirtilmiştir. Bu maddeye itafen 518 no'lu genel tebliği 3. madde de bu iş kolları sayılmıştır ve 1/4/2020 ile 30/6/2020 (bu tarihler dâhil) tarihleri arasında mücbir sebep halinde olduğunun kabul edilmesi uygun bulunmuştur:
- a. Ticari, zirai ve mesleki kazanç yönünden gelir vergisi mükellefiyeti bulunan mükelleflerin,
- b. Koronavirüs salgınından doğrudan etkilenen ve ana faaliyet alanı itibarıyla; alışveriş merkezleri dahil perakende, sağlık hizmetleri, mobilya imalatı, demir çelik ve metal sanayii, madencilik ve taş ocakçılığı, bina inşaat hizmetleri, endüstriyel mutfak imalatı, otomotiv imalatı ve ticareti ile otomotiv sanayii için parça ve aksesuar imalatı, araç kiralama, depolama faaliyetleri dahil lojistik ve ulaşım, sinema ve tiyatro gibi sanatsal hizmetler, matbaacılık dahil kitap, gazete, dergi ve benzeri basılı ürünlerin yayıncılık faaliyetleri, tur operatörleri ve seyahat acenteleri dahil konaklama faaliyetleri, lokanta, kıraathane dahil yiyecek ve içecek hizmetleri, tekstil ve konfeksiyon imalatı ve ticareti ile halkla ilişkiler dahil etkinlik ve organizasyon hizmetleri sektörlerinde faaliyette bulunan mükelleflerin,
- c. Ana faaliyet alanı itibarıyla İçişleri Bakanlığınca alınan tedbirler kapsamında geçici süreliğine faaliyetlerine ara verilmesine karar verilen işyerlerinin bulunduğu sektörlerde faaliyette bulunan mükellefler.
- Mücbir sebep halinde olarak kabul edilen mükelleflerin vergi ödevleri de ertelenmiştir. Genel tebliğ madde 4'te belirtildiği üzere, belirlenen tarihlerde verilmek üzere düzenlenen Muhtasar beyannameler, Katma Değer Vergisi Beyannameleri, Elektronik Defter Beratlarını yükleme tarihleri uzatılmıştır. Buna göre Covid-19'dan doğrudan etkilenen mükellefler için KDV ve Muhtasar beyanname ödemeleri 6 ay ertelenmiştir. Tüm mükellefler için KDV beyan ve ödemeleri 26 Nisan'a, BA-BS formları verilme süresi 30 Nisan'a ertelenmiştir.
- 518 no'lu genel tebliğde ayrıca 65 yaş üzeri olan mükelleflerin sokağa çıkma yasağı kaldırılana kadar mücbir sebep içinde sayılmalarına ve vergi ödevlerinin de sürelerinin uzatılmasına karar verilmiştir.
- Yeni Korona Virüs Hastalığı (Covid-19) ile mücadele kapsamında bazı vergi türlerinden 50.000 TL'ye kadar olan borçların da İnteraktif Vergi Dairesi uygulaması üzerinden anlaşmalı bankaların kredi kartlarıyla ödenebilmesi uygun bulunmuştur. Bu vergiler; Yıllık Gelir Vergisi, Zirai Kazanç Gelir Vergisi, Gelir Vergisi Stopajı (Muhtasar), Kurumlar Vergisi, Kurumlar Vergisi Stopajı, Basit Usulde Ticari Kazanç, Gerçek Usulde Katma Değer Vergisi, Hasılat Esaslı Katma Değer Vergisi (Kdv4), Gelir Geçici Vergi, Kurum Geçici Vergi, Diğer Ücretler ve Katma Değer Vergisi Tevkifatıdır.
- 25/3/2020 tarihli ve 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 51. maddesiyle, konaklama vergisinin 1/4/2020 olan yürürlük tarihi, 1/1/2021 şeklinde değiştirilmiştir.
- 31 Mart 2020 tarihine kadar verilmesi gereken 2019 takvim yılına ait gelir vergisi beyannamelerinin verilme süresi 30 Nisan 2020'ye kara uzatılmıştır.
- Turizm Bakanlığından belgeli yatırımcılar ve işletmecilerden 1 Nisan 2020 tarihi ile 30 Haziran 2020 tarihi arasındaki dönemde tahsil edilmesi gereken kira, kesin izin, kesin tahsis, irtifak hakkı vb. Ödemeler 6 ay ertelendi. Yeminli mali müşavirlik (YMM) tasdik raporlarının ibraz süresi uzatıldı.

5. Sonuç

Koronavirüs salgınının küresel düzeyde insanlar üzerinde psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve sosyal etkilerinin olacağı öngörülmektedir ancak bunların ne düzeyde olacağı konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak ülkeler bu sürecin özellikle ekonomiler üzerindeki etkilerini öngörmeye çalışmakta ve oluşacak olumsuz etkileri azaltmak üzere önlemler almaya çalışmaktadır.

Çalışmada covid-19 salgınının ortaya çıkaracağı özellikle tüketim- üretim zincirinde yaşanacak olan bozulma, toplam harcamalarda yaşanacak azalmalar açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre, kamu harcamaları içinde tüketim harcamalarının nihai sonucu hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir çünkü kamusal faaliyetler hâlihazırda devam etmektedir. Bu kalem dışında bir tek transfer harcamalarının artış eğiliminde olacağı, diğer tüm harcamaların azalış eğiliminde olacağı tahmin edilmektedir. Transfer harcamalarındaki artışın nedeni, Türkiye'nin sosyal bir devlet olmasından kaynaklı olarak, işsiz kalan, yoksulluk sınırında olan birçok vatandaşa aynı ve nakdi şekilde yardımlar yapılmasındandır. Kamu bankaları kanalıyla özellikle zor durumda olan kişilere kredi imkânları da tanınmaktadır.

Dünya'da özellikle salgının başladığı ülke olana Çin'in ekonomik büyümesinin gerileyeceği, ihracat hızının düşeceği öngörülmektedir. Avrupa birliği ülkelerinde salgının ciddi boyutlarda olması, onların da ekonomilerinin durgunluk haline dönüşeceğini öngörülmektedir. Salgının bir diğer etkilediği ülke İran'dır ancak İran hakkındaki ekonomik istatistiklere ulaşmak zordur ancak İran'ın nükleer çalışmalarına devam ettiği yönünde ve sosyal mesafe önlemine uymadığına dair görüşler bulunmaktadır. Salgının en çok etkilendiği bir diğer ekonomi ise Amerika Birleşik Devletleri ekonomisidir. Ciddi resesyon beklentileri ve ekonomik daralma durumu ABD içinde öngörülmektedir.

Küresel düzeyde sektörel açıdan değerlendirildiğinde ise; sağlık sektörünün süreçten en az etkilenen sektör olacağı söylenebilir. Özellikle tıbbi malzeme ve ilaç üreten sektörlerle talebin artacağı, bunun dışındaki sektörlerin ise olumsuz yönde etkileneceği öngörülmektedir.

Dünyada ve Türkiye'de yaşanmakta olan Covid-19 salgını sebebiyle ülkeler çeşitli ekonomik ve mali düzenlemeler yapmışlardır. Mali düzenlemeler içinde kuşkusuz en önemli kalem vergi düzenlemelerinden oluşmaktadır. Dünya genelinde salgının ciddi boyutlara ulaştığı İtalya, ABD, İspanya, Almanya, Çin, İran ve İngiltere gibi ülkelerdeki vergisel düzenlemeler ve ayrıca Türkiye'nin vergi önlemleri de incelenmiştir.

Dünyada düzenlemelerin genel olarak Covid-19 salgınıyla mücadele için bir fon ayrılması şeklinde olduğu görülmüştür. Bu fonun belli miktarının sağlık, belli miktarının sosyal yardım gibi konulara harcanacağı belirtilmiştir. Vergisel düzenlemeler açısından bakıldığında ise genellikle Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisi ödemelerinin ertelendiği veya oranlarının düşürüldüğü görülmektedir. Bu düzenlemenin amacı, işletmelerin yaşayacağı olası sıkıntıların ortadan kaldırılması içindir. Zira salgınla mücadelenin en önemli ayağı sosyal mesafe adıyla restoranların, kafelerin, barların, kuaförlerin vb. işletmelerin faaliyetlerini durdurması gibi önlemlerdir ve bu işletmelerin yaşayacağı olası gelir kaybından dolayı işletmelerin ödeyecekleri Kurumlar Vergisi ve KDV gibi vergilerin ödemeleri durdurulmuş veya ertelenmiştir. Ayrıca işletmelerde çalışan kişilerin işten çıkarılmasının engellenmesi için bazı maddelerde işten çıkarma olmaması koşuluyla vergi indirimleri ve vergi ertelemeleri yapılmıştır.

Türkiye'de yapılan düzenlemeler de dünyada yapılan düzenlemelere benzer niteliktedir. Ekonomik hayatı sekteye uğratmamak, sosyal izolasyonu sağlamak ve işletmelerin bu salgın sonrası faaliyetlerini devam ettirmesine yönelik önlemlerin alındığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2019). *Kamu Maliyesi* (20. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akyol, S., & Varlık, S. (2010). Bir Küresel Kamu Malı Olarak Finansal İstikrar: Eleştirel Değerlendirmeler. *Ekonomik Yaklaşım*, 21(75), 141–162.
- Andersen, E. A., & Lindsnæs, B. (2007). *Towards New Global Strategies: Public Goods and Human Rights* (E. A. Andersen & B. Lindsnaes, eds.). Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Arslan, M. O. (2006). Küresel kamu malı olarak sağlık ve kuş gribinin Türkiye ekonomisine etkileri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Avdaliani, E. (2020). “What Coronavirus Could Mean for China”, BESA Center Perspectives Paper No. 1,527.
- Bouchnik-Chen, R. G. (2020). “Opportunity Out of Crisis: The Case of Iran”, BESA Center Perspectives Paper No. 1,525, April 10, 2020, Erişim adresi: <https://besacenter.org/perspectives-papers/iran-crisis-opportunity/>, Erişim tarihi: 19.04.2020.
- Camatta, V. (2020). “French COVID-19 measures: an update” 30 Mart 2020, <https://www.europeantax.blog/post/102g3dv/french-covid-19-measures-an-update>, Erişim tarihi: 06.04.2020.
- Carlsson-Szlezak, P., Reeves, M. ve Swartz, P. (2020). “What Coronavirus Could Mean for the Global Economy”, Erişim adresi: <https://hbr.org/2020/03/what-coronavirus-could-mean-for-the-global-economy>, Erişim tarihi: 20.04.2020.
- Dedebek, E. (2017). Küresel Kamusal Malların Finansmanı. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 19–32.
- Duffin, E. (2020). " Impact of the coronavirus pandemic on the global economy - Statistics & Facts", Erişim adresi: <https://www.statista.com/topics/6139/covid-19-impact-on-the-global-economy/>, Erişim tarihi: 20.04.2020.
- Frisch, H. (2020). “Iran’s Coronavirus Economic Meltdown”, BESA Center Perspectives Paper No. 1,489, Erişim adresi: <https://besacenter.org/perspectives-papers/coronavirus-iran-economy/>, Erişim tarihi: 19.04.2020.
- Frisch, H. (2020). “Iran’s Shiite Crescent and the Coronavirus”, BESA Center Perspectives Paper No. 1,471, Erişim adresi: <https://besacenter.org/perspectives-papers/coronavirus-iran-shiites/>, Erişim tarihi: 19.04.2020.
- Gordon, T. ve Auxier, R. C. (2020). “Congress Must Do More To Help States And Localities Respond To COVID-19”, 30 Mart 2020, <https://www.taxpolicycenter.org/taxvox/congress-must-do-more-help-states-and-localities-respond-covid-19>, Erişim tarihi: 06.04.2020.
- Kaul, I., Grunberg, I., & Stern, M. A. (1999). Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century. In I. Kaul, I. Grunberg, & M. A. Stern (Eds.), *International Journal of Social Economics* (Vol. 27). <https://doi.org/10.1108/ijse.2000.27.2.160.3>
- Lee, Yen Nee. (2020). “6 charts show the coronavirus impact on the global economy and markets so far”, Erişim adresi: <https://www.cnbc.com/2020/03/12/coronavirus-impact-on-global-economy-financial-markets-in-6-charts.html>, Erişim tarihi: 20.04.2020.
- Musmar, Frank. (2020). “The Effect of Coronavirus on the Global Economy”, BESA Center Perspectives Paper No. 1,495, Erişim adresi: <https://besacenter.org/perspectives-papers/coronavirus-global-economy>, Erişim tarihi: 19.04.2020.

- Mutlu, A. (2006). Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları. *Maliye Dergisi*, 150, 53-78.
- Sandler, T. (1998). Global and Regional Public Goods: A Prognosis for Collective Action. *Fiscal Studies*, 19(3), 221–247.
- Scheifele, M. (2020). “Germany Establishes Economic Market Stabilization Fund to Strengthen the Economy in the COVID-19 Crisis – tax implications of recapitalisation measures”, 25 Mart 2020, <https://www.europeantax.blog/post/102g2va/germany-establishes-economic-market-stabilization-fund-to-strengthen-the-economy>, Erişim tarihi: 06.04.2020.
- Sneider, K.ve Singhal, S. (2020, Mart). “Beyond coronavirus: The path to the next normal”, Mart 2020, erişim adresi: <https://www.mckinsey.com/industries/healthcare-systems-and-services/our-insights/beyond-coronavirus-the-path-to-the-next-normal>.
- Taymaz, E. (2020, Mart). “Covid-19 Tedbirlerinin Ekonomik Etkileri Ve Politika Önerileri”, erişim adresi: <https://sarkac.org/2020/03/covid-19-tedbirlerinin-ekonomik-etkileri-ve-politika-onerileri>.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020). *COVID-19 (Sars-CoV2 Enfeksiyonu) Rehberi*. 1–42.
- ULİSA12. (2020). “Kovid-19 (Koronavirüs) Salgınının Ekonomik Etkileri”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü, Sayı: 1.
- UNIDO (2020). “Coronavirus: the economic impact”, Erişim adresi: <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact>, e.t. 20.04.2020.
- Velling, Tanja., Markus Ernst, Guillermo Canalejo, Andrea Manzitti, Maarten van der Weijden, Victor Camatta, “Fiscal responses to COVID-19”, 22 Mart 2020, <https://www.europeantax.blog/post/102g23s/fiscal-responses-to-covid-19>, Erişim tarihi: 05.04.2020.
- Yalçın, A. Z. (2009). Küresel Çevre Politikalarının Küresel Kamusal Mallar Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 288-309. <https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases/2020/04/covid19un-ekonomiye-etkisi-en-az-bir-yil-surecek.html>, Erişim tarihi: 21.04.2020.
- <http://www.mef.gov.it/en/inevidenza/Protect-health-support-the-economy-preserve-employment-levels-and-incomes-00001/>, Erişim tarihi: 06.04.2020.
- <https://www.gov.uk/government/publications/guidance-to-employers-and-businesses-about-covid-19/covid-19-support-for-businesses#support-for-businesses-paying-tax>, Erişim tarihi: 06.04.2020.
- <https://www.irs.gov/newsroom/tax-day-now-july-15-treasury-irs-extend-filing-deadline-and-federal-tax-payments-regardless-of-amount-owed>, Erişim tarihi: 06.04.2020.
- <https://www.paulweiss.com/practices/transactional/tax/publications/internal-revenue-service-postpones-april-15-federal-income-tax-payment-and-tax-return-filing-deadlines?id=31220>, Erişim tarihi: 07.04.2020.